

Artikelförfattare: Magnus Källström, runolog och forskare inom runforskningsområdet vid Riksantikvarieämbetet.

Johannes Bureus kopparplåtar

På en hylla i Antikvarisk-topografiska arkivet, djupt nere i berget under kvarteret Krubban i Stockholm, ligger en samling med 163 små kopparplåtar med ingraverade runstenar. De är ett minne av förberedelserna till ett stort verk om Sveriges runstenar, Monumenta Runica, som vår förste riksantikvarie Johannes Bureus – eller Johan Bure som han egentligen hette – hade arbetat med i hela sitt liv.

Sigismund von Vogels kopparstick av runstenen U 859 vid Måsta i Balingsta, Uppland. (Ingen upphovsrätt)

År 1646 när Bureus var nästan åttio år gammal utgick ett kungligt brev om att formskärare och tryckare skulle anlitas för att slutföra detta verk. Man tvekade om träsnitt eller kopparstick var lämpligast, men bestämde sig slutligen för det senare och uppdraget gick till den tyske kopparstickaren Sigismund von Vogel, som vid denna tid var bosatt i Stockholm och bland annat arbetade för det svenska hovet.

Sammanlagt graverade von Vogel mer än tvåhundra plåtar efter Bureus' förlagor, men samlingen blev aldrig officiellt utgiven och endast ett fåtal exemplar med ett varierande antal stick är kända.

När von Vogel fick sitt uppdrag hade Bureus en lång karriär bakom sig och tillsammans med sina medhjälpare hade han hunnit avteckna mer än 650 runinskrifter från olika delar av landet. Runor hade han lärt sig redan 1594 "widh lagh" genom att studera den runsten, som då låg som trappsten i Riddarholmskyrkan i Stockholm.

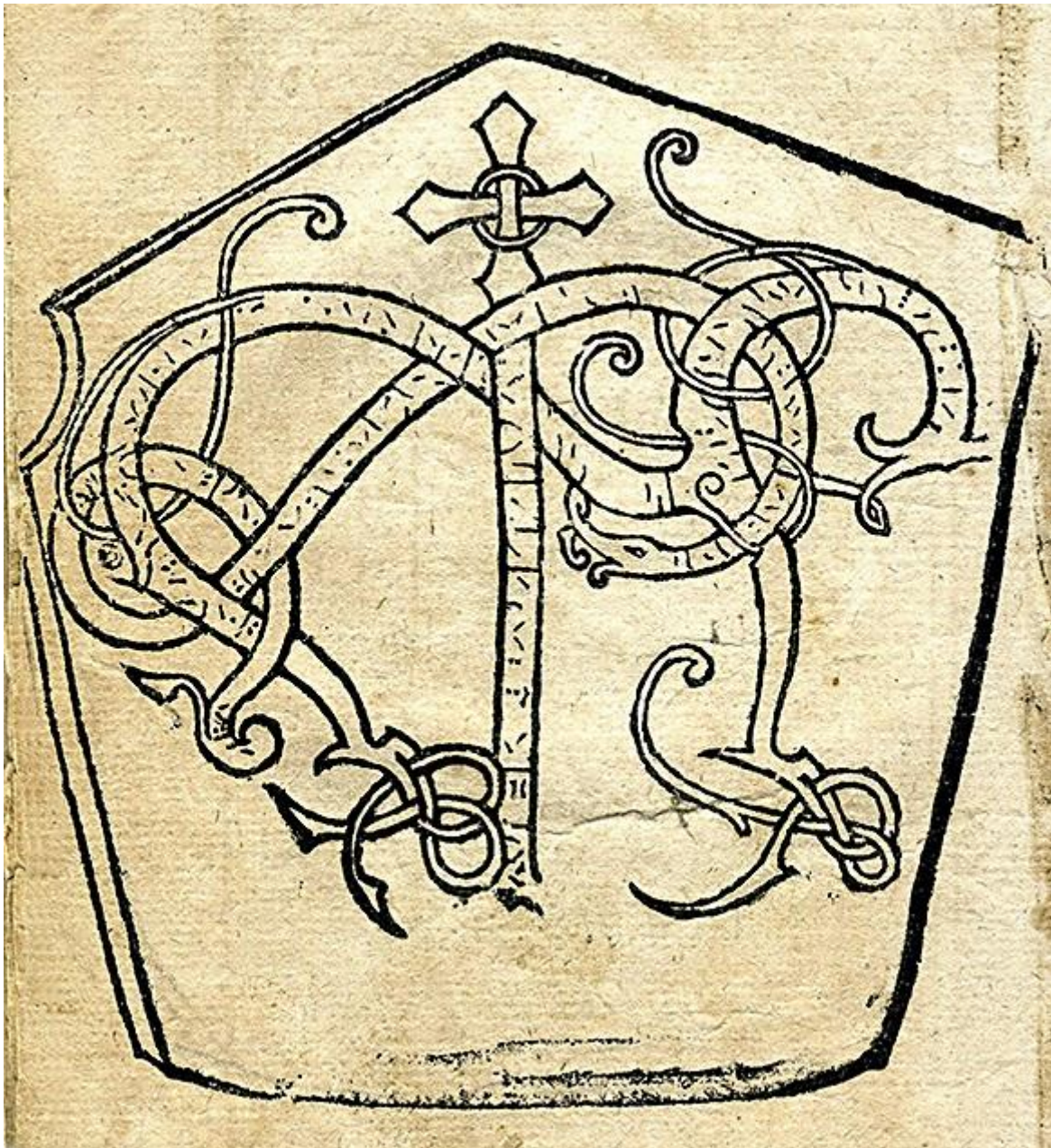
År 1599 påbörjade Bureus tryckningen av sin stora runtavla, som var tänkt som en undervisning i runkunskap och där han hade samlat exempel på olika runalfabet, runformer och runstenstexter. Helt följdriktigt är tavlans titel återgiven med runor, vilka ska utläsas som **runakänslanäs lära-span** det vill säga "runkunskapens lärospån".

Bureus ska själv ha graverat plåtarna och den första upplagan låg färdig våren 1600. "5 April lycktades vårt Runatryck medh *stora leek*" har han skrivit i sina självbiografiska anteckningar. Samma vår gav han sig ut på sin norrländska resa och när han återkom året efter förändrade han plåtarna genom att bl.a. skära in delar av inskrifterna på Malstastenen och Forsaringen i Hälsingland, som han hade stiftat bekantskap med under denna resa.

Bureus hade dock planer på ett betydligt större verk, vilket skulle omfatta alla Sveriges runstenar beskrivna i text och bild. Ett par år senare – 1602 – sammanställde han en handskrift med några exempel, som han presenterade för hertig Karl (sedermera Karl IX). Han lät också göra träsnitt efter sina teckningar och engagerade i detta arbete bland annat sin halvbror Jonas Olavi Vadsundensis. Resultatet blev en liten samling med 48 träsnitt, som enligt hans egna uppgifter trycktes 1624.

Redan titeln *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* ("hittills utskurna svensk-götiska minnesmärken") antyder att det rörde sig om ett pågående arbete. Samlingen utkom i ytterligare en liten upplaga under Bureus' levnad, men sin största spridning fick den som bilaga till *Göthriks och Rolfs saga*, en isländsk saga som Olof Verelius översatte och gav ut 1664.

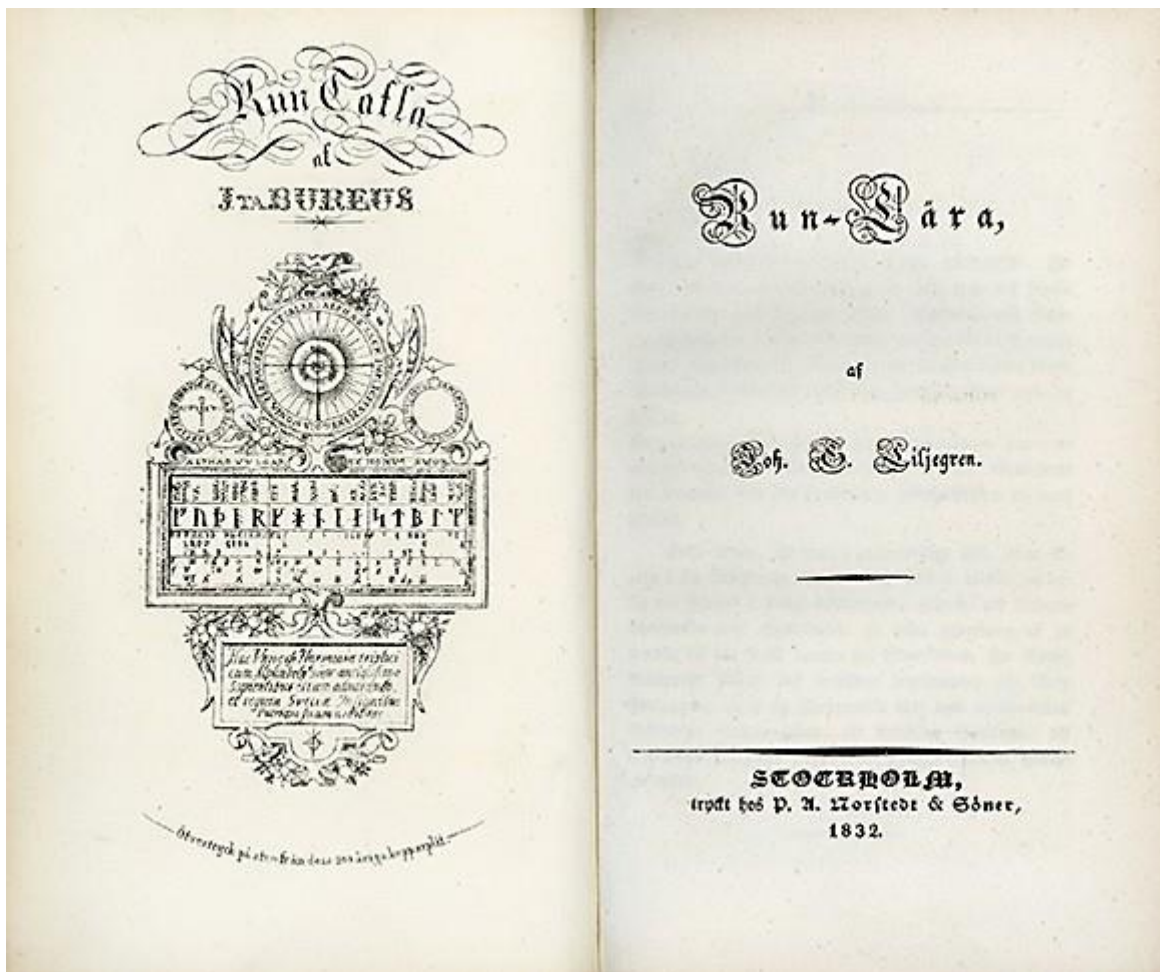

Bureus träsnitt av den stora runstenen med stavlösa runor vid Hålsingtuna kyrka i Hälsingland (Hs 10). ([Ingen upphovsrätt](#))

Den sista utgåvan av träsnitten har förmodligen initierats av boktryckaren Henrik Curio och av hans korta förord framgår att den i första hand var tänkt som ett smakprov på ett betydligt större runarbete. Det handlade givetvis om de tvåhundra kopparsticken, vilka var tänkta utkomma med noggranna förklaringar av Lars Bure, en yngre släkting till Bureus som gått i lära hos honom och så småningom också blivit riksantikvarie. Den yngre Bure dog dock redan 1665 och kopparsticken förblev utgivna.

Planerna på det stora *Monumenta Runica* gick alltså om intet, men tryckplåtarna sparades och kom faktiskt till användning långt senare. På 1830-talet lät nämligen riksantikvarien J. G. Liljegren göra nya avdrag av de plåtar som fanns kvar. En av dessa som föreställde den så kallade "lilla runtavlan" överförde han dessutom på litografisk sten och tryckte i sin *Run-Lära* 1832

Titelsidan till J. G. Liljegrens Run-Lära (1832) med nytrycket av Bureus "lilla runtavla".
([Ingen upphovsrätt](#))

Text: Magnus Källström, 2015 (CC BY).

Läs mer om Bureus i [Svenskt biografisk lexikon](#)

Om Bureus och det svenska runverket kan man också läsa i Elias Wesséns artikel "[Det svenska runverket. Ett 350-årsminne](#)" i *Fornvännen* 1952

En noggrann genomgång om Johannes Bureus tryckta och otryckta skrifter finns i Elisabeth Svärdströms bok [Johannes Bureus' arbeten om svenska runinskrifter \(1936\)](#).